

Nationella riktlinjer om äggdonationer på väg

Mjukstart förväntas då ny möjlighet erbjuds barnlösa par

Den 1 januari 2003 blir äggdonation tillåtet i Sverige. Till en början kommer det att handla om en ganska begränsad verksamhet, tror Christina Bergh, professor på kvinnokliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Göteborg.

– Om äggdonation begränsas till de par där kvinnan saknar egna ägg eller bär på en genetisk sjukdom, rör det sig sannolikt i hela landet om 50–100 par per år, säger Christina Bergh.

■ Forskare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset var pionjärer inom den svenska verksamheten kring in vitro-fertilisation, IVF. Redan 1982 föddes i Göteborg det första provrörsbarnet i Skandinavien. Nu tillkommer en för svenska patienter helt ny möjlighet; att genomgå en IVF-behandling på en svensk klinik med ägg som donerats av en annan kvinna.

Det blir endast vid landets universitetssjukhus som IVF-behandling med donerade ägg kommer att tillåtas. IVF-verksamheten på kvinnokliniken vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset förbereder sig nu för att införliva den nya behandlingsmöjligheten med den befintliga IVF-verksamheten, som idag omfattar omkring 900 behandlingar per år. I detta förberedelsearbete ingår bland annat att sätta samman en speciell grupp med läkare och annan vårdpersonal, som får ansvar för IVF med donerade ägg.

Behov av nationella riktlinjer

Christina Bergh har sedan 1980-talet arbetat med forskning och behandling inom området IVF. Forskningen har främst varit fokuserad på ägget och follikelutvecklingen, vilket också hennes doktorsavhandling handlade om då hon 1993 disputerade. Hon har nu valts att ingå i en grupp under Socialstyrelsen, vars uppgift är att ta fram nationella riktlinjer för IVF-verksamheten med donerade ägg. Det arbetet ska vara klart senare i höst.

Behovet av nationella riktlinjer är uppenbart; i den nu utvidgade lagen om provrörbefruktnings framgår det exempelvis inte vilken övre åldersgräns som bör tillämpas för mottagare av donerade ägg. Det blir en uppgift för arbetsgrup-

pen att föreslå. Den ska även behandla frågan om mottagarens förhållande till donatorn; i lagtexten görs ingen skillnad på om det är en syster, en nära bekant, eller en för mottagaren helt okänd kvinna som är donator.

Dessutom väntas frågan om vilka krav som bör ställas på mottagaren bli en punkt på arbetsgruppens dagordning. För all IVF-verksamhet är det i den nya lagtexten reglerat att den behandlingsansvarige ska värna om barnets sociala uppväxt då IVF erbjuds. Men frågan är

Jag har svårt att se att man behöver sträcka sig så långt när det handlar om möjligheten att få ta emot donerade ägg från IVF, som vid utredningen inför en adoption.

vad detta mer i detalj ska innebära.

– Det har förekommit fall där IVF-barn tvingats omhändertas av sociala myndigheter efter förlossningen, och det finns även exempel på att kvinnor med allvarlig psykisk störning fått IVF-barn. Detta har medfört en debatt huruvida utredningskraven bör skärpas på mottagaren innan en IVF-behandling erbjuds, säger Christina Bergh.

– Exempelvis är utredningen inför en adoption tämligen omfattande. Jag har dock svårt att se att man skulle behöva sträcka sig så långt när det handlar om möjligheten att få ta emot donerade ägg för IVF.

Ökat tryck från IVF-patienter

I Göteborg är väntetiden för en IVF-behandling 1–1,5 år. Den väntetiden ska inte behöva påverkas negativt till följd av den nya möjligheten med donation av ägg, tror Christina Bergh, eftersom det åtminstone till en början handlar om ett ganska begränsat antal patienter.

– De som i första hand kommer ifråga är kvinnor som helt saknar egna ägg,

kanske på grund av ett mycket för tidigt klimakterium. Den situationen är inte helt ovanlig så långt ner i åldrarna som 30-årsåldern. En annan grupp är de med genetiska sjukdomar, samt kvinnor som av olika anledningar varit tvungna att operera bort sina äggstockar. Totalt handlar det om 50–100 par per år i hela landet.

– Men tillkommer dessutom alla som misslyckats med sina IVF-behandlingar handlar det om ett betydligt större antal. 60 procent av dem som genomgår tre IVF-försök föder barn, och vi tror att skälet till att de andra behandlingarna misslyckas ofta är dålig kvalitet på kvinnans egna ägg. Dessa ägg kan både befruktas in vitro och börja dela sig, men vid en mikroskopisk undersökning kan man se att de inte håller samma kvalitet som riktigt bra ägg. De har även svårare att fästa i livmodern, säger Christina Bergh.

I april i år togs riksdagsbeslutet om att tillåta äggdonation, och diskussionen om möjligheten att donera ägg har nu kommit igång på allvar bland IVF-patienter som inte lyckats bli gravida, uppger Christina Bergh.

I Finland, där äggdonation sedan länge är tillåtet, finns det ett stort tryck från patienter som genomgått misslyckade IVF-behandlingar att få ta emot donerade ägg. Men de tillhör ingen prioriterad grupp, trots att de faktiskt försökt bli gravida med egna ägg.

Ett tänkbart framtidsscenario skulle även kunna vara att kvinnor, som inte prövat IVF med egna ägg, framför önskemål om att använda donerade ägg från en yngre kvinna med tanke på kvalitetsförsämringen på äggen med stigande ålder.

– För mig är det självklart att även en något äldre kvinna först ska försöka med de egna äggen. De donerade unga äggen finns ju kvar, och för mottagare spelar ytterligare ett till två år inte så stor roll. Inte medicinskt, i alla fall. Det är ju åldern på äggen som gör det svårare att bli gravid, de fysiska förutsättningarna i övrigt är väsentligen oförändrade, säger Christina Bergh.

Kvinnor positiva till äggdonation

En Göteborgsstudie, som Christina Bergh publicerade 1998, visade att 77

Professor Christina Bergh ingår i den arbetsgrupp under Socialstyrelsen som ska utarbeta nationella riktlinjer för äggdonation. »Vi ska bland annat bestämma en övre åldersgräns för donatorn, samt vilka krav på utredning som ska gälla för den som vill använda donerade ägg vid IVF-behandling«, säger Christina Bergh.

Foto: Bo Håkansson

Foto: Bo Håkansson

Om efterfrågan på donerade ägg blir stor, kan det uppstå en brist. »Tillkommer alla par som misslyckats med sina IVF-behandlingar handlar det om ett betydligt större antal än de 50–100 par per år i hela landet som det sannolikt handlar om till en början«, säger Christina Bergh.

procent av IVF-patienterna kunde tänka sig att donera ägg. Motsvarande siffra för nyförlösta kvinnor var 47 procent, och andelen bland dem som nyligen genomgått en abort var 50 procent.

Men trots den positiva inställningen till äggdonation finns det ändå en risk för brist på donerade ägg om efterfrågan blir stor. Verksamheten för spermadonation vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset visar att det krävs en såväl intensiv som målinriktad informationssatsning mot tänkbara donatorer för att fylla behovet. Och till skillnad från spermadonation finns det vissa, om än ganska små, risker med att donera ägg. Den vanligaste kom-

plikationen är så kallad ovariell överstimulering till följd av den hormonbehandling som syftar till att få äggen att mogna ut.

Omkring 0,5–1 procent av alla kvinnor som artificiellt plockar ut ägg, antingen för egen IVF-behandling eller för donation, drabbas av denna överstimulering och blir så sjuka att de måste tillbringa en till två veckor på sjukhus.

– Äggstockarna har då blivit mycket för stora på grund av allt för många äggfolliklar; vätska tränger ut i buken som blir svullen, patienten mår illa och känner smärta.

– Vi vet att det finns vissa kvinnor som löper större risk än andra att drabbas av denna överstimulering. Det gäller bland annat kvinnor med så kallat polycystiskt ovariesyndrom, och som inte har någon regelbunden ägglossning. En ny metod med vilken man tar ut omogna ägg, och låta dessa mogna i provrör i stället, har prövats på bland annat dessa kvinnor. Genom den metoden har redan omkring 100 barn fötts i hela världen, men det handlar ännu inte om någon rutinbehandling.

Antalet flerbörder måste minska

I den lag som innefattar äggdonation står inget specifikt om möjligheten att donera ägg för forskningsändamål. Idag får embryon användas för forskning i upp till 14 dagar efter befruktning, och då handlar det om ägg som tagits i samband med IVF-behandling.

I praktiken innebär därför inte möjligheten att donera ägg någon förändring

för forskningen. Fortfarande krävs såväl godkännande från etisk kommitté, som skriftligt och informerat samtycke från den som donerar ägg, om ägget ska användas i forskningssyfte.

Christina Bergh menar att en av forskningens främsta prioriteringar inför framtiden bör vara att få ner antalet flerbörder efter IVF.

– Vi har fortfarande 25 procent tvillingar bland dem som får barn efter IVF, mot 1 procent bland befolkningen i övrigt. Trots Socialstyrelsens uppmaningar om att endast ett befruktat ägg bör sättas tillbaka, så är det egentligen först i år som vi i praktiken börjat återföra bara ett ägg till vissa kvinnor. Det handlar då framför allt om yngre kvinnor. Vi har helt enkelt varit rädda för att graviditetsfrekvensen skulle sjunka för mycket, säger Christina Bergh.

– Huruvida det blir ett eller två befruktade ägg som sätts in i kvinnan då det handlar om donerade ägg, är svårt att uttala sig om. Det beror bland annat på vilken övre åldersgräns vi kommer att sätta för donatorn, men framför allt på hur de befruktade äggen ser ut då de ska planteras in. Ser de perfekta ut sätter vi säkert bara in ett ägg.

Peter Örn

peter.orn@lakartidningen.se

Se även artikeln på sidan 3118 i detta nummer av Läkartidningen.